

Til Grundlovsrevisionen.

Af

H. Waage.

I.

Efterhaanden som Behandlingen af Grundlovs-sagen skrider frem, begynder Forholdstalsvalgmaadens Modstandere at lade høre fra sig. Saa længe Grundlovsrevisionen indskrænkedes til kun at angaa Folketingets Sammensætning, kunde de slaa sig til Ro med det fra gammel Tid gældende Dogme, at Indførelsen af Forholdstalsvalg til Folketinget uden samtidig Ændring i Landstingets Sammensætning vilde være en udemokratisk Foranstaltning. Nu derimod, da der aabner sig Udsigt til en forandret Sammensætning af Landstinget, hvorved den privilegerede Valgret til dette Ting vil falde bort, er den passive Modstand ikke længere tilstrækkelig. Nu maa der tages aktivt fat, og den store Energi, som forskellige udprægede Modstandere af Forholdstalsvalgmaadens Indførelse ved Folketingsvalgene har udfoldet i den senere Tid, tyder paa en ret stærk Frygt for, at denne Valgmaade til syvende og sidst vil gaa af med Sejren under de forestaaende Forhandlinger.

Skønt det er vanskeligt at spaa om Fremtidsudsigterne i Grundlovssagen, forekommer det mig ogsaa, at Chancerne for Indførelsen af Forholdstalsvalg til Folketinget maa betegnes som ret gunstige. Det af Folketinget vedtagne Forslag bibeholder ganske vist den nuværende Valgmaade, men hvis Grundlovssagen løses ved en mindelig Overenskomst mellem de politiske Partier — og dette bliver dog den sandsynligste Udgang — maa Forholdstalsvalgmaadens Indførelse nødvendigvis indgaa som et Led i denne Overenskomst. Højrepartiet har som bekendt i adskillige Aar krævet Forholdstalsvalg. Det radikale Venstre og Socialdemokratiet har om end uden Begejstring erklæret at ville akceptere Forholdstalsvalgmaaden, og i Virkeligheden er begge disse Partier stærkt interesserede i at komme af med den nuværende Valgmaade, fordi den mellem Partiernes bestaaende Alliance, der ofte føles generende paa begge Sider, derved kunde blive skaffet ud af Verden paa en nem og behagelig Maade, og uden at efterlade nogen Bitterhed. Mindst velvillig til Forholdstalsvalgmaaden har det moderate Venstre stillet sig. Men der bestaar dog her en tydelig Forskel, idet Venstre i de Egne af Landet, hvor Partiet er i Mindretal i de nuværende Kredse og derfor ude af Stand til at sejre ved Valgene, med mindre det faar Hjælp fra anden Side, er begyndt at faa Forstaaelse af Fordelene ved Forholdstalsvalgmaaden. Større Modstand kan derfor kun ventes hos den Del af Venstrepartiet, som stammer ned fra det tidligere Reformparti. Denne Gruppe begunstiges nemlig i temmelig høj Grad af den nuværende Valgmaade, og vil ved Indførelsen af Forholdstalsvalg sandsynligvis blive reduceret en Del i Tal.

Ved Bedømmelsen af vore nuværende Politikeres Stilling til Spørgsmaalet om Indførelsen af Forholdstalsvalg til Folketinget maa man i det hele taget erindre, at en aktiv Politiker i sin Dom om Forholdstalsvalgmaaden selvfølgelig vil have vanskeligt ved at se bort fra sit Partis Fremtidsudsigter, hvis denne Valgmaade blev indført i Stedet for den nuværende. Den aktive Politiker vil derfor ikke være uhildet i sin Dom. Til en vis Grad gælder naturligvis det samme om en Lægmand, der afgjort har sluttet sig til et bestemt politisk Parti. Dog er der allerede her en Gradsforskel, thi medens Hensynet til Mandatets Bevarelse altid vil spille en vis — større eller mindre — Rolle for enhver aktiv Politiker, falder dette Hensyn jo bort for den udenfor Rigsdagen staaende Partigænger. Og den almindelige Gennemsnitsvælger vil, selv om han slutter sig til et bestemt Parti og paa Valgdagen stemmer med dette, have endnu lettere ved at frigøre sig for Hensynet til Partiinteresserne. Det er vistnok en almindelig Erfaring, at politisk interesserede Lægmand uden Hensyn til Partifarve næsten altid er Tilhængere af Forholdstalsvalgmaaden, og at de uden Forbehold indrømmer, at denne Valgmaade er langt retfærdigere end Valg i Enkeltmandskredse. Hvis man vilde tænke sig, at den forestaaende Grundlovsrevision skulde gennemføres ikke af den nuværende Rigsdag, men af en til dette Øjemed særlig valgt Rigsforsamling, hvori ingen af de nuværende Rigsdagsmænd havde Sæde, vilde Kravet om Forholdstalsvalgmaadens Indførelse ved Folketingsvalgene derfor næppe møde nogen nævneværdig Modstand.

Naar man frigør sig for alle partipolitiske For-

domme, er nemlig Spørgsmaalet, om man ved Folketingsvalgene skal bibeholde den nuværende Valgmaade eller indføre Forholdstalsvalg, simpelt og lige til. Den, der ikke interesserer sig for, at Valgretten til Folketinget skal være »lige«, er naturligvis ikke forpligtet til at tage principiell Stilling til Spørgsmaalet, men berettiget til at afgøre det efter rene Hensigtsmæssighedshensyn. Anderledes er Stillingen derimod for den Politiker, som foregiver at arbejde for »lige« Valgret og som idelig og idelig betoner, at Hensigten med Grundlovsrevisionen netop er at skaffe den lige og almindelige Valgret Herredømmet i Staten. En saadan Politiker kan ikke forlange at blive taget altfor højtidelig, hvis han samtidig med at kræve »lige« Valgret modsætter sig Indførelsen af Forholdstalsvalg, thi Forholdstalsvalgmaaden er den eneste Valgmaade, hvorved Kravet om lige Valgret kan blive opfyldt. Naar ikke des mindre mange af de for den »lige« Valgret arbejdende Politikere afgjort holder paa den nuværende Valgmaade i Enkeltmandskredse eller dog kun er lunkne Venner af Forholdstalsvalgmaaden, tør man dog ikke heraf drage den Slutning, at de ikke kan være i god Tro. Grunden til deres Modstand mod Forholdstalsvalgmaaden kan skyldes uklar Tænkning og manglende Forstaaelse af, hvad der er Kærnepunktet i en Valgordning, der skal realisere Kravet om lige Valgret.

Som mange andre geniale Mænd, der har været forud for deres Tid, har Forholdstalsvalgmaadens Opfinder Andræ haft den Skæbne, at hans Ideer først sent har fundet Forstaaelse. Det har saaledes stedse været en udbredt Misforstaaelse, at Forholdstalsvalgmaaden er en »Mindretalsvalgmaade«, og en Valgmaade.

der alene tilsigter at skaffe Mindretallene repræsenterede i Forhold til deres Styke, og derved paa en Maade gør Skaar i Flertallets Herredømme. Sandheden er jo imidlertid, at Forholdstalsvalgmaaden aldeles ikke indskrænker Flertallets Ret til at herske, men at den blot giver Enhver sit, Flertallet, hvad Flertallets er, og Mindretallet, hvad Mindretallets er. Findes der blandt Vælgerne et absolut Flertal for en bestemt Opfattelse, vil Forholdstalsvalgmaaden ogsaa skaffe dette Vælgerflertal Flertallet indenfor Repræsentationen, hvad den nuværende Valgmaade som bekendt ikke kan garantere. Og er Vælgerne splittede i mange Grupper, vil den nuværende Valgmaade til Folketinget ofte medføre, at et Mindretal af Vælgerne bliver i Stand til at besætte Flertallet af Pladserne i Tinget. Denne Eventualitet kan ganske vist ogsaa indtræde under Forholdstalsvalgmaadens Herredømme, men hvis den indtræder, er det i al Fald ikke Valgmaadens Skyld, thi i Modsætning til, hvad der gælder ved Valg i Enkeltmandskredse, kan den her forebygges ved et planmæssigt Samarbejde mellem Vælgerne. Forholdstalsvalgmaaden er derfor den eneste Valgmaade, der kan sikre saavel Flertallets som Mindretallenes Ret, og det er ulogisk og misvisende at betegne Valgmaaden i Enkeltmandskredse som »Flertalsvalg« i Modsætning til »Forholdstalsvalg«.

Mange af Forholdstalsvalgmaadens Venner har utvivlsomt gjort Sagen ikke ringe Skade ved at stille Mindretallenes Ret til Repræsentation i Forgrunden paa en Maade, som om Spørgsmaalet var udtømt hermed. Da Bestræbelserne for Indførelsen af Forholdstalsvalg i Reglen udgaar fra politiske Partier, som for-

ures ved den nuværende Valgmaade i Enkeltmandskredse, er det jo imidlertid forstaaeligt, at den populære Opfattelse i Forholdstalsvalgmaaden kun ser en Valgmaade, der er bestemt til at skaffe de forhaandenværende politiske Partier repræsenterede i Forhold til deres Styrke. En dybere Indtrængen i Problemet viser imidlertid, at det ved Forholdstalsvalgmaadens Indførelse drejer sig om noget andet og mere end at tilvejebringe, hvad man kunde kalde en matematisk retfærdig Repræsentation.

Beskaffenheden af en Valgordning beror paa tvende Punkter, nemlig 1) paa de Betingelser, hvoraf Retten til at optræde som Vælger gøres afhængig, og 2) paa de Vilkaar, hvorunder de paa Valglisterne indskrevne Vælgere kan samvirke med hverandre. Det sidste Punkt er ligesaa væsentligt som det første, thi den enkelte Vælger kan jo ikke udøve sin Valgret alene. Valgretten har kun Betydning for ham, forsaavidt han kan blive enig med et vist Antal andre Vælgere om at anvende sin Stemmeret paa en bestemt Maade. Det nytter derfor ikke, at det første Sæt af Betingelser for Valgretten er fastsat med den størst mulige Liberalitet, naar Vilkaarene for Vælgernes Samvirkning er af den Beskaffenhed, at denne Samvirkning enten praktisk afskæres eller dog undergives ganske umotiverede Begrænsninger. En «Valgret», der er indrømmet under saadanne Omstændigheder, maa nødvendigvis være Vælgeren det ligegyldigste af Verden, thi den er i Virkeligheden en ligesaa unyttig Indretning som en Dampkedel uden Vand eller en Kakkelovn uden Brændsel.

Vil man indføre lige Valgret til Folketinget, er

det altsaa ikke tilstrækkeligt at aabne enhver, som opfylder de lovbestemte Betingelser, Adgang til at blive optaget paa Valglisten; man maa tillige aabne de paa Listerne indskrevne Vælgere lige Adgang til at faa deres Stemmer tagne i Betragtning paa Valgdagen. Man skaffer altsaa ikke lige Valgret, hvis man ordner Reglerne for Afstemningen paa en saadan Maade, at kun en Del af Vælgerne har Adgang til at faa deres Stemmer tagne i Betragtning, medens Resten ingen Indflydelse faar paa Valgets Udfald. Det er det, der sker ved den bestaaende Valgmaade i Enkeltmandskredse, idet man uden Hensyn til, at Folketinget skal være en Landsrepræsentation, afskærer den enkelte Vælger fra at stemme sammen med andre Vælgere end dem, som bor i samme Kreds. Herved tvinges en Mængde Vælgere, under visse Omstændigheder endogsaa Flertallet, til at lade deres Stemmer gaa til Spilde, og Valgretten til Folketinget bliver et Privilegium for de Vælgere, der tilfældigvis er saa heldig stillede, at de indenfor Kredsen kan finde et Antal Meningsfæller, der er tilstrækkelig stort til, at de kan sætte en Kandidat igennem.

Forsaaavdt det af Folketinget vedtagne Grundlovsforslag, der bibeholder den nugældende Valgmaade til Folketinget, giver sig ud for at afskaffe alle Valgretsprivilegier og at indføre lige Valgret, sejler det altsaa under falsk Flag. Og for Tilhængerne af den lige Valgret er der saa meget mere Opfordring til at underkaste Forslagets Bestemmelser om Valgmaaden til Folketinget en fornyet Prøvelse, som det er øjensynligt, at der er andre Bestemmelser i Forslaget, hvis

Gennemførelse vil gøre Valgretten til Folketinget endnu mindre lige end den hidtil har været.

Jeg sigter herved til Forslagets Bestemmelser om Valgrettens Udvidelse til Kvinderne og til 25aarige. Herved vil det nuværende Vælgerkorps blive mere end fordoblet, og en saa kolossal Forøgelse af Vælgertallet vil efter al Sandsynlighed medføre en yderligere Splittelse af Stemmerne. Den enkelte Vælgers Stemmeret vil derfor, naar man samtidig bevarer den nuværende Valgmaade, let kunne blive endnu mindre værd, end den nu er, thi jo større Sandsynlighed der er for en Splittelse af Stemmerne, des ringere bliver Vælgerens Udsigter til indenfor Kredsen at kunne finde saa mange Meningsfæller, at han kan faa den Kandidat valgt, som han stemmer paa. En uforandret Gennemførelse af det af Folketinget vedtagne Grundlovsforslag vil derfor let kunne give det Resultat, at den Procentdel af de paa Valglisterne optagne Folketingsvælgere, der faar Indflydelse paa Valgets Udfald, bliver mindre end den er nu, unægtelig et ejendommeligt Resultat af en Foranstaltning, der giver sig ud for at indføre »lige og almindelig Valgret«. Jo flere Personer der kommer med paa Valglisterne, des mere følelige bliver altsaa den nuværende Valgmaades Mangler, og Forholdstalsvalgmaadens Tilhængere kunde forsaavidt ikke have noget imod Gennemførelsen af Grundlovsforslaget i dets nu foreliggende Skikkelse, som sikkert allerede det første Valg efter Valgrettens Udvidelse til Kvinderne og de 25aarige vil belære Vælgerne om, hvilket kolossalt Bedrag Valgmaaden i Enkeltmandskredse i Virkeligheden er, og altsaa komme til at virke som en kraftig Agitation til Fordel for Forholdstalsvalgmaaden. Men

det vilde dog være heldigere, om man allerede nu kunde faa Øjet op for, at netop Vælgerkorpsets Forøgelse gør Indførelsen af Forholdstalsvalgmaaden endnu mere paatrængende end den allerede er. Det forekommer mig, at der her foreligger en Opgave, som særlig Kvindevalgretsforeningerne burde tage sig af. Jeg gaar nemlig ud fra, at disse Foreninger har til Formaal ikke blot at skaffe Kvinderne optagne paa Valglisterne, men tillige at skaffe dem Valgret, o: Indflydelse paa Valgets Udfald. Og jeg tager vel heller ikke Fejl, naar jeg antager, at det er Kvindevalgretsforeningernes Ønske, at Valgrettens og Valgbarhedens Udvidelse til Kvinderne maa føre til, at ogsaa Kvinder faar Sæde i Folketinget. Men skal dette Ønske gaa i Opfyldelse, er Forholdstalsvalgmaadens Indførelse en absolut Nødvendighed, thi det kan betragtes som en given Sag, at ingen Kvinde vil faa Sæde i Folketinget, saa længe Valg i Enkeltmandskredse opretholdes.

II.

At Forholdstalsvalgmaaden er den eneste Valgmaade, hvorved den lige Valgret kan praktiseres, er selvfølgelig Kærnepunktet i Spørgsmaalet om dens Indførelse ved Folketingsvalgene. De fleste Modstandere af Forholdstalsvalgmaaden plejer imidlertid i deres Argumentation at gaa uden om dette Kærnepunkt, formodentlig, fordi de ser, at man indvikler sig i en haabløs Modsigelse, naar man samtidig med at bekæmpe Forholdstalsvalgmaaden dog kræver lige Valgret. I Stedet for anføres i Reglen forskellige Grunde, der skal tale til Gunst for Bevarelsen af den nuværende Valgmaade i Enkeltmandskredse.

Nu ligger det langt fra mig at ville paastaa, at Forholdstalsvalgmaadens Indførelse skulde være et Slags Universalmiddel mod alle det parlamentariske Systems Skavanker, saaledes som visse Idealister blandt denne Valgmaades Tilhængere kanske har været tilbøjelige til at tro. Jeg tilstaar dog uden Forbehold, at min Sympati for Forholdstalsvalgmaaden ikke blot skyldes Ønsket om at komme bort fra den meningsløse, paa rene Tilfældigheder beroende Ulighed i Valgretten, som er en uundgaaelig Følge af Valg i Enkeltmandskredse. Jeg tror nemlig, at Forholdstalsvalgmaadens Indførelse ved Folketingsvalgene i flere Retninger vil skaffe sundere Tilstande til Veje i vort politiske Liv, og jeg ønsker derfor at gaa lidt nærmere ind paa de Grunde, der — bortset fra Spørgsmaalet om den lige Valgret — sædvanlig anføres henholdsvis for eller imod Forholdstalsvalgmaaden.

Til Gunst for den nuværende Valgmaade anfører man ofte, at den skaber et personligt Forhold mellem Vælgerne og deres Repræsentanter, som vil gaa tabt ved Indførelsen af Forholdstalsvalg. Det forekommer mig dog rigtignok, at dette Argument kun har ringe Værdi. Det er selvfølgelig forstaaeligt og menneskeligt, at en Folketingsmand, der muligvis gennem flere Valgperioder har repræsenteret en Kreds og som med Rette kan føle sig staaende i et Tillidsforhold til et Flertal af Kredsens Vælgere, nødig ser dette Forhold brudt ved Indførelsen af Forholdstalsvalg. Men den Slags rent personlige Bekvemmelighedshensyn hos de nuværende Folketingsmænd kan dog ikke have nogen synderlig Vægt. Tilmed er Forholdet jo det, at de fleste nuværende Folketingsmænd næppe staar i noget

personligt Tillidsforhold til Flertallet af Vælgerne i deres Kreds. Vælgerne er nemlig efterhaanden blevet saa partidelte, at det kun er et Mindretal af samtlige Kredse, hvor et enkelt Parti har absolut Flertal blandt Kredsens Vælgere. En stor Del af Folketingsmændene er som bekendt valgt med et Mindretal af de afgivne Stemmer, og af de Folketingsmænd, som er valgte med absolut Stemmeferhed, er der sikkert adskillige, som har faaet Stemmer fra andre end deres egne Partifæller, altsaa fra Folk, til hvem de dog kun højst uegentlig kan siges at staa i et Tillidsforhold. Og da den forhaandenværende Partisplittelse blandt Vælgerne næppe vil blive mindre, men snarest større, naar først Stemmeretten udvides til Kvinderne og de 25aarige, maa det, hvis den nuværende Valgmaade bevares, snarest blive en Undtagelse, at en Folketingsmand kan opnaa Valg alene ved sine egne Tilhængeres Stemmer. Og hvilken Værdi man end vil tillægge det personlige Forhold mellem Vælgerne og Folketingsmanden, naar denne er valgt af et absolut Flertal af Kredsens Vælgere, og af et Flertal, som udelukkende repræsenteres af Vedkommendes egne Partifæller, saa er det dog indlysende, at man ikke godt kan kræve Respekt for det personlige Forhold i de Tilfælde, hvor Flertallet af Vælgerne helst ønsker en anden valgt og kun har stemt paa den valgte efter Reglen om, at man af to Onder vælger det mindste.

Til Gunst for Valgmaaden i Enkeltmandskredse har man endvidere anført, at denne Valgmaade i særlig Grad paakalder Almenfølelsen, medens Forholdstalsvalgmaaden har Tendens til at klassede Befolkningen. De i Enkeltmandskredse valgte Folketingsmænd antages

derfor at ville sætte Almenhedens Interesser over de enkelte Samfundsklassers særlige Interesser, medens det omvendte antages at ville blive Tilfældet med Folketingsmænd, som er valgte efter Forholdstal. Da nu Almenhedens Interesser utvivlsomt bør gaa forud for de enkelte Samfundsklassers særlige Interesser, antages det, at Folketingets Evne til at varetage de for Stat og Samfund vigtigste Anliggender paa en tilfredsstillende Maade vil blive svækket ved Indførelsen af Forholdstalsvalg. Man paaberaaber sig yderligere, at Grundlovsgivernes Hensigt med at indføre Valg i Enkeltmandskredse netop var at skaffe Almenfølelsen et kraftigt Udtryk og at skyde Særinteresserne i Baggrunden.

Dette sidste Argument er dog uden Betydning, eftersom Forholdstalsvalgmaaden som bekendt ikke var opfundet, da Grundloven blev givet. Grundlovsfædrene havde kun Valget mellem en Afstemning indenfor territorielt afgrænsede Valgkredse og en Afstemning indenfor Stænder eller Korporationer i Lighed med de ældre Stænderforfatninger. At Grundlovsgiverne under disse Omstændigheder bestemte sig til at indføre Valg i Enkeltmandskredse, vil sikkert ingen bebrejde dem, thi paa Valgteknikens daværende Stadium var denne Valgmaade utvivlsomt den bedste, de kunde finde. Men der foreligger bestemte Vidnesbyrd om, at flere af Grundlovsfædrene, f. Eks. Tscherning, var klare over det utilfredsstillende ved Valg i Enkeltmandskredse, idet de særlig fæstede Opmærksomheden paa, at Mindretallene indenfor Kredsene ikke fik nogen Repræsentation. Man kan derfor paa ingen Maade gaa ud fra, at Grundlovsgiverne, hvis Forholdstalsvalg-

maaden havde været opfundet den Gang, vilde have stillet sig afvisende til denne Valgmaade.

Naar det nu paastaas, at Forholdstalsvalgmaadens Indførelse vil skyde de enkelte Samfundsklassers Særinteresser i Forgrunden paa Bekostning af Almeninteresserne, da maa det bestemt bestrides, at dette bliver en nødvendig Følge. Sandt er det naturligvis, at vort Samfund er klassesdelt, og hvad der kan gøres for at mildne Klasse modsætningerne, har paa Forhaand Krav paa Sympati. Men jeg tror rigtignok, at disse Klasse modsætninger lettest udjævnes derved, at de repræsenteres i Folketinget, og at Repræsentanterne for de enkelte Samfundsklasser der søger at tale sig til Rette indbyrdes. Ligesaa urigtigt som det vilde være at indføre en Deling af Vælgerne i Korporationer, saaledes at de til den enkelte Korporation hørende Vælgere tvinges til kun at stemme sammen med deres Standsfæller, ligesaa forfejlet forekommer det mig at være, om man paa Forhaand vilde forhindre Vælgere af samme Samfundsklasse i frivillig at stemme sammen, hvis de finder dette mest stemmende med deres Interesser. Det er det, man gør, naar man inddeler Landet i Enkeltmandsvalgkredse, men da Særinteresser og Klassefølelse jo ikke derved bringes ud af Verden, bliver Følgen den, at de Samfundsklasser, som tilfældigvis begunstiges af Valgkredsinddelingen, faar Lejlighed til at skyde deres Særinteresser i Forgrunden paa Bekostning af de andre Samfundsklassers Interesser. Det er en ren Indbildning at tro, at de Folketingsmænd, som nu vælges i Enkeltmandskredse, i særlig Grad repræsenterer Almenfølelsen og Almeninteresserne; nej, de er gennemgaaende Klasserepræsentanter saa

godt som nogen ved Forholdstal valgt Repræsentant. Jeg for mit Vedkommende ser heller ingen Ulykke i, at Vælgerne fortrinsvis grupperer sig og stemmer efter Klasseinteresser. Men jeg tror som sagt, at Klassemodsætningerne lettere udjævnes derved, at man gennem Forholdstalsvalg aabner de enkelte Samfundsklasser Adgang til at blive repræsenterede i Forhold til deres Talstyrke, end ved at inddele Landet i Enkeltmandskredse under Paaberaabelse af, at Vælgerne paa Valgdagen skal se bort fra deres Særinteresser og kun stemme efter hvad deres Almenfølelse tilsiger dem. En Inddeling af Landet i Enkeltmandskredse, der uundgaaelig vil medføre en Begunstigelse af visse Samfundsklasser paa andres Bekostning, er netop i høj Grad egnet til at uddybe Klassemodsætningerne.

Til det antørte kan endvidere føjes den Betragtning, at saa ønskeligt det end er, at Vælgerne lader deres Særinteresser træde i Baggrunden for Almeninteresserne, ligesaa vanskeligt kan det være at afgøre, hvad der er Særinteresser og hvad der er Almeninteresser. Selv en nok saa klassebevidst og klasseinteresset Folkerepræsentant vil naturligvis hævde, at netop de Interesser, som han forfægter, i ganske særlig Grad falder sammen med Almenhedens. Hvem skal da afgøre, hvor Grænsen skal trækkes mellem Almeninteresser og Særinteresser? For den, som en Gang for alle har akcepteret den almindelige Valgrets Princip, kan Svaret paa dette Spørgsmaal imidlertid ikke være tvivlsomt. Det er Vælgerne selv, der skal afgøre det uden at sættes under Formynderskab af Folk, som mener at komme den betrængte »Almenfølelse« til Hjælp ved at opstille kunstige, ikke i Sagens Natur

grundede Skranker for Vælgernes Adgang til at forene deres Stemmer paa Valgdagen.

Modstandere af Forholdstalsvalgmaaden hævder endvidere, at denne Valgmaade indsnævrer eller ophæver de menige Vælgeres Indflydelse paa, hvem der skal opstilles som Valgkandidater. Opstillingen af Kandidater vil nemlig under Forholdstalsvalgmaadens Herredømme for en væsentlig Del tilfalde Bestyrelserne for de politiske Partier, og Partibestyrelserne vil herved faktisk komme til at bestemme, hvem der skal vælges ind i Folketinget, medens de menige Vælgere ikke faar andet at gøre end gennem deres Afstemning paa Valgdagen at godkende Partibestyrelsens Beslutning. I Modsætning hertil antages den nuværende Valgmaade i Enkeltmandskredse at give de menige Vælgere en større Indflydelse paa, hvem der skal opstilles som Kandidater, og derigennem paa, hvem der opnaar Valg.

Det forekommer mig, at denne Betragtning hviler paa en Misforstaaelse af Valgrettens Natur. Det følger nemlig af sig selv, at en Ret som Valgretten til Folketinget, der ikke er til nogen Nytte for den enkelte Vælger, med mindre han kan blive enig med et vist Antal andre Vælgere om at udøve den paa en bestemt Maade, aldrig kan blive fri i den Forstand, at hver enkelt menig Vælger kan faa umiddelbar og selvstændig Indflydelse paa, hvem der skal vælges. Under en hvilkensomhelst Valgordning vil det altid være et Mindretal af Vælgerne, der maa tage Opstillingen af Kandidater i deres Haand. Det er indlysende, at dette Mindretal af Vælgere faktisk vil faa større Indflydelse paa Valgets Udfald end det store Flertal af Vælgere,

som overhovedet ikke har med Kandidatopstillingen at gøre. Men man staar her overfor en praktisk Nødvendighed, der uundgaelig følger af, at Valgretten maa udøves kollektivt, og en Beklagelse herover vidner om en Miskendelse af Valgrettens Natur.

Det er muligt, men ingenlunde givet, at Forholdstalsvalgmaadens Indførelse vil medføre, at den Kreds af Vælgere, der faar Indflydelse paa Opstillingen af Folketingskandidater, vil blive noget snævrere end under den nuværende Valgmaade. Men for det store Flertal af Vælgere, der overhovedet aldrig vil faa noget med Kandidatopstillingen at gøre, kan dette være komplet ligegyldigt. Den menige Vælger har ganske andre Krav at stille til en rationel Valgordning end Kravet om at kunne medvirke ved Opstilling af Kandidater. Der er i saa Henseende to Hensyn at tage. For det første Vælgerens berettigede Krav paa at faa Lov til at stemme paa den Person, han synes bedst om, og for det andet hans ligesaa berettigede Krav paa, at hans Stemme ikke spildes. Det er imidlertid indlysende, at jo mere man søger at imødekomme det ene af disse Krav, des mere udsætter man sig for at tilsidesætte det andet. Det nytter ikke, at man giver Vælgeren Frihed til at stemme paa hvem som helst, naar man ikke kan garantere ham, at hans Stemme ikke spildes. Og paa den anden Side hjælper det ikke, at man skaffer Vælgeren fuld Sikkerhed for, at hans Stemme bliver taget i Betragtning paa Valgdagen, naar man samtidig indskrænker hans Ret til Stemmegivning ved Forholdsregler, der ikke er nødvendige for at undgaa Spild af Stemmer. En rationel Valgordning maa altsaa

søge at tilvejebringe en passende Balance i dette Forhold.

Naar man nu vil undersøge, hvorledes henholdsvis den nuværende Valgmaade i Enkeltmandskredse og Forholdstalsvalgmaaden imødekommer de omtalte Krav, som den menige Vælger med Rette kan stille — den størst mulige Frihed med Hensyn til Stemmegivningen forenet med den størst mulige Sikkerhed for, at Stemmen ikke spildes — kan der ikke være nogen Tvivl om, at Prisen maa tilkendes Forholdstalsvalget. Ved Valg i Enkeltmandskredse maa nødvendigvis et meget stort Antal Stemmer gaa til Spilde, og samtidig er Vælgerens Frihed med Hensyn til Stemmegivningen meget stærkt begrænset, idet han kun har Valget mellem 2 eller 3 Kandidater, hvoraf maaske slet ingen repræsenterer den politiske Anskuelse, som han ønsker at støtte. Ved Forholdstalsvalg kan Vælgeren derimod faa saa godt som fuldstændig Sikkerhed for, at hans Stemme vil faa Indflydelse paa Valgets Udfald. Og selv om han ikke altid kan faa Adgang til at stemme paa den Person, han helst ønsker, saa kan der gives ham Lejlighed til med sin Stemme at støtte den politiske Retning, han har sluttet sig til.

Forholdstalsvalgmaaden har endvidere den store Fordel fremfor den nuværende Valgmaade, at den fritager de forskellige Partier for at indgaa Alliancer ved Valgene. Den letter endelig Valget af Løsgængere og skaber gunstigere Betingelser for nye Partidannelser, hvilket særlig faar Betydning i Tider, hvor de gamle Partier er ved at storkne og miste Eksistensberettigelse.

III.

Naar Kravet om lige Valgret til Folketinget skal opfyldes til Punkt og Prikke, maa alle Valgkredse ophæves, saa at alle Vælgeres Stemmer kan lægges sammen for hele Landet. Stillingen vilde da blive den samme som ved kommunale Valg, hvor det som bekendt er ligegyldigt, om Vælgeren bor det ene eller det andet Sted i Kommunen. En Valgordning til Folketinget, hvorefter Medlemmerne valgtes ved Forholdstal uden Kredsdeling ligesom ved Valg til Byraad og Sogneraad, kræver dog ikke med Nødvendighed Anvendelsen af den ved de kommunale Valg foreskrevne Metode (Listevalg). Ogsaa andre Metoder kunde bruges, i hvilken Henseende jeg særlig skal fremhæve den af Direktør, cand. polyt. H. Dorph-Petersen i sin Tid foreslaaede Valgmaade (National-økonomisk Tidsskrift 1893, S. 660 ff.). Ogsaa den nedenfor foreslaaede Form for Forholdstalsvalg i Amtskredse kunde med de fornødne Ændringer benyttes ved Forholdstalsvalg for hele Landet under ét.

Det kan imidlertid forudses, at Valg efter Forholdstal uden Kredsdeling saavel af Politikerne som af de menige Vælgere vilde føles som et saa stort Brud med det tilvante, at det ikke lader sig gennemføre. Forholdstalsvalgmaadens Tilhængere vil derfor gøre klogt i at slaa noget af paa Idealet og søge Forholdstalsvalget kombineret med Kredsdeling under en eller anden Form. Kan det lykkes at finde en Udvej, hvorved man uden at opgive de væsentligste Fordele ved Forholdstalsvalget tillige kan tilfredsstille dem, der ønsker en Kredsdeling bevaret, vilde det jo være en

uklog Doktrinarisme at stille Sagen paa Spidsen ved at fastholde Forholdstalsprincippet i dets Renhed.

I Erkendelsen heraf har man i de senere Aar fra flere Sider stillet Forslag om at kombinere Forholdstalsprincippet med den nuværende Valgmaade i Enkeltmandskredse. Det første Forsøg herpaa blev gjort af Generalmajor V. H. O. Madsen i en i Aaret 1910 udgivet Piece med Titlen »Forholdstalsvalg i Enmandskredse«. Det her opstillede, iøvrigt meget sindrig ud tænkte System havde imidlertid den Ulempe, at den i Enkeltmandskredsen med det højeste Stemmetal valgte Kandidat kunde komme til at vige Pladsen for den Kandidat, som kun havde faaet næsthøjest Stemmetal. Hermed maatte det betragtes som givet, at Systemet ikke lod sig anvende i Praksis, thi naar man overhovedet skal beholde Enkeltmandskredsene, er det næppe muligt at overbevise Vælgerne om, at det skulde være retfærdigt, at en anden Kandidat end den med det højeste Stemmetal valgte kan blive Kredsens Folketingsmand.

Et andet System for en Kombination af Forholdstalsprincippet med Valg i Enkeltmandskredse er bragt i Forslag af Folketingsmændene, Etatsraad H. Hammerich og Professor H. O. G. Ellinger. Dette Forslag foreligger i den af Folketingets Udvalg angaaende Forslag til Lov om Valgene til Rigsdagen under 25. September 1913 afgivne Betænkning (Rigsdagstidende 1913/14, Tillæg B, Sp. 11 ff.). I denne Betænkning er Forslaget beskrevet saaledes:

»Landet inddeles i 90 Valgkredse, og i disse sker Kandidatopstillingen som hidtil, men en Kandidat kan opstilles i flere Kredse — det er foreslaaet: indenfor

samme Amt, men man kunde jo godt udvide dette Omraade. Kandidaterne anmelder forud, hvorledes de hører sammen i Parti, men en Kandidat kan naturligvis ogsaa undlade en Anmeldelse for sit Vedkommende, hvis han ønsker at staa udenfor Partierne. Den Kandidat, der i en Kreds faar de fleste Stemmer, er kredsvalgt Folketingsmand; de Kandidater, der ikke opnaar Valg paa denne Maade, opføres paa Partilister efter den Orden, i hvilken de har faaet Stemmetal ved Valgene. Af disse Partilister udtages saa Suppleringsmandaterne i et Antal, der er mindst 25 og højest 45, men imellem disse Grænser dog ikke flere, end hvad der udkræves til at give Partierne en samlet Repræsentation, der staar i Forhold til de paa dem afgivne Stemmetal; det Parti, der er blevet særlig begunstiget ved Kredsvalgene, faar altsaa færrest Suppleringsmandater og omvendt.«

Det her refererede Forslag vil næppe tilfredsstille ret mange af Forholdstalsvalgmaadens Venner, hvilket dog ikke skal bebrejdes Forslagsstillerne, der antagelig kun har stillet Forslaget som et Surrogat for en mere fuldkommen Ordning. Og Forholdstalsvalgmaadens Tilhængere kunde naturligvis modtage Forslaget som et Skridt paa Vejen hen imod Idealet, hvis Forslaget var let at gennemføre og dets Fordele maatte siges at opveje Ulemperne. Efter min Opfattelse er imidlertid ingen af Delene Tilfældet.

Jeg tror nemlig for det første, at Kravet om Nedlægning af 24 af de nu bestaaende 114 Enkeltmandskredse vil vise sig uigennemførligt. Erfaringerne fra alle tidligere Forhandlinger paa Rigsdagen viser tilstrækkelig, at Forslag om Nedlægning af bestaaende

Folketingskredse vil møde uovervindelige Vanskeligheder. Enhver Folketingsmand har nemlig en let forstaaelig Tilbøjelighed til at værgе netop sin egen Kreds mod at blive nedlagt, og der er ingen Grund til at bebrejde Folketingsmændene noget i den Anledning, eftersom det jo, saa længe man overhovedet vil bevare Enkeltmandskredsene, er umuligt at anføre nogen principiel Grund for, at den ene Kreds snarere skal nedlægges end den anden. Jeg føler mig derfor overbevist om, at et Forslag om at afskaffe alle Enkeltmandskredse paa én Gang vil være lettere at gennemføre end et Forslag om at reducere det nuværende Antal. Hvis Forslaget skal kunne gennemføres, maa det derfor i alle Tilfælde ændres derhen, at man bevarer de nuværende 114 Enkeltmandskredse.

Dernæst maa jeg hævde, at det Antal af højst 45 Suppleringsmandater, som foreslaas indført, vil vise sig at være altfor lille til, at Forholdstallets Princip kan komme til at virke. Sagen er nemlig den, at den Udsigt, der aabnes Vælgerne til at faa valgt Folketingsmænd ved Hjælp af Suppleringsmandater, vil medføre en større Splittelse af Stemmerne end der finder Sted under den nugældende Valgordning. Nu hænder det som bekendt jævnlig, at f. Eks. en Højremand stemmer paa en moderat Venstremand for at undgaa Valget af en Radikal eller Socialdemokrat, eller at en Socialdemokrat stemmer paa en Radikal for at hindre Valget af en Højremand o. s. v., men dette vil under den foreslaaede Nyordning om ikke just ophøre, saa dog ske i langt mindre Omfang end tidligere. Vælgerne vil nemlig ganske naturlig prøve paa gennem Suppleringsmandaterne at skaffe sig repræsenterede gennem

Partifæller fremfor at støtte et andet Partis Kandidater. Man maa altsaa regne med, at de Stemmetail, der tilfalder de i Enkeltmandskredsene sejrende Kandidater, vil blive betydelig lavere end under den nuværende Ordning, men jo lavere de nævnte Stemmetail bliver, des højere maa Antallet af Suppleringsmandater ansættes, hvis der skal skaffes forholdsmæssig Repræsentation. Det vilde saaledes ikke være nogen urimelig Antagelse, at det moderate Venstreparti, der antagelig har de fleste Tilhængere blandt Vælgerne, men som dog kun repræsenterer et Mindretal af samtlige Vælgere, under den nye Ordning kunde sejre i 60 à 70 Kredse, skønt Partiet muligvis kun raadede over $\frac{1}{3}$ af samtlige afgivne Stemmer. Under den angivne Forudsætning maatte man altsaa ved forholdsmæssig Repræsentation skaffe de andre Partier, som tilsammen har raadet over $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer, 120 à 140 Folketingsmandater. Af disse Mandater har Partierne imidlertid gennem Sejre i Enkeltmandskredsene kun opnaaet 44 à 54, og der maatte altsaa skaffes 76 à 86 Suppleringsmandater, altsaa langt flere end det Antal af 45, der i Forslaget er sat som Maksimum. Men herved vilde Folketingets Medlemstal blive c. 200, et Tal, der af alle fornuftige Mennesker maa erkendes at være urimelig højt.

Det er jo let forstaaeligt, at Forslagsstillerne har begrænset Maksimumstallet af Suppleringsmandater til 45, da det selvfølgelig er ønskeligt at undgaa en større Forøgelse af Folketingets Medlemstal. Hvis Forslagsstillerne imidlertid under alle Omstændigheder vil fastholde, at Folketingets Medlemstal ikke maa overstige 135, vil Antallet af Suppleringsmandater, eftersom ingen

af de nuværende Enkeltmandskredse kan ventes nedlagt, blive reduceret til 21, hvorved den foreslaaede Ordning vil vise sig endnu mindre egnet til at skaffe forholdsmæssig Repræsentation.

For Tydeligheds Skyld sammenfatter jeg min Kritik af det af Folketingsmændene Hammerich og Ellinger stillede Forslag om Forholdstalsvalg til Folketinget, kombineret med Enkeltmandskredse, i følgende Punkter:

1) Forslaget regner med en politisk uigennemførlig Formindskelse af Enkeltmandskredsens Antal.

2) Forslaget er ikke egnet til at skaffe forholdsmæssig Repræsentation, da Antallet af Suppleringsmandater vil vise sig at være altfor lille.

3) Paa den anden Side vilde den til forholdsmæssig Repræsentation fornødne Forøgelse af Suppleringsmandaternes Antal medføre en urimelig Forøgelse af Folketingets Medlemstal.

Jeg for mit Vedkommende kan derfor ikke tilraade Forholdstalsvalgmaadens Tilhængere at støtte det omtalte Forslag. Heller ikke kan jeg tilraade at søge Forslaget ændret ved at foreslaa Suppleringsmandaternes Antal forøget. Vi, der er Tilhængere af Forholdstalsvalgmaaden, har absolut ingen Grund til at udsætte os for den Upopularitet, som Kravet om en meget stor Forøgelse af Folketingets Medlemstal uundgaaelig vilde nedkalde over os. Vort Krav om Forholdstalsvalgmaadens Indførelse som den eneste Valgmaade, der kan skaffe lige Valgret til Folketinget, er nemlig under en Situation, hvor netop den »lige« Valgret kræves sat i Højsædet, en ren Selvfølgelighed, og hvis det lykkes vore Modstandere at gennemføre en ny

Grundlov uden Forholdstalsvalg til Folketinget, kan vi trøste os med, at den Forøgelse af Vælgertallet, som den nye Grundlov vil føre med sig, snart vil virke som en kraftig Agitation for vore Ønsker.

Det kan iøvrigt heller ikke nægtes, at den Deling af Folketingets Medlemmer i kredsvalgte og kredsløse Medlemmer, som Forslaget indfører, ser mindre tiltalende ud, og det er ikke udelukket, at den under visse Forhold kunde skabe et Modsætningsforhold mellem de to Grupper, som ikke vilde være heldigt.

IV.

Naar Forholdstalsvalg til Folketinget uden Kredsdeling maa anses for uigennemførligt, og Forholdstalsvalg kombineret med Enkeltmandskredse ikke kan give noget tilfredsstillende Resultat, er der ingen anden Udvej end at prøve med Forholdstalsvalg i større Kredse. Jeg fremsætter derfor her et Forslag om at indføre Forholdstalsvalg i Amtskredse, dog suppleret med Bestemmelser om Adgang til indenfor visse snævrere Grænser at faa Stemmerne lagte sammen for hele Landet, hvorved man til en vis Grad kan opnaa et lignende Valgresultat, som man vilde faa, hvis hele Landet var en eneste Valgkreds. Jeg har formuleret Forslaget i efterfølgende Grundregler, der forhaabentlig er saa udtømmende, at de kan give en tilstrækkelig tydelig Forestilling om den Valgordning, jeg har tænkt mig:

- 1) Antallet af Folketingets Medlemmer skal udgøre mindst 120, højst 150.
- 2) Folketingets Medlemmer vælges i Valgkredse.

Staden København udgør én Valgkreds, og hvert Amt ligeledes én Valgkreds.

3) Fordelingen mellem de enkelte Valgkredse af det ovenfor fastsatte Mindstetal af Folketingsmænd, 120, sker ved Valgloven, hvorved dog maa iagttages, at ingen Valgkreds faar et mindre Antal Folketingsmænd end Tallet paa de nuværende Enkeltmandskredse indenfor Valgkredsen.

4) I Valgkredsene stiller Kandidaterne sig enkeltvis ligesom nu. Ingen maa stille sig i mere end én Valgkreds.

Kandidaterne har Ret, men ingen Pligt, til at stille sig som Medlemmer af et Parti med den Virkning, at de paa den enkelte Kandidat faldne Stemmer kommer alle de andre til samme Parti hørende Kandidater til Gode.

Løsgængerkandidater har Ret til at anmelde, at de stiller sig i Tilslutning til et Parti. En saadan Opstilling har den Virkning, at skønt Løsgængerkandidaten kun kan opnaa Valg ved de paa ham selv faldne Stemmer, vil Stemmerne subsidiært komme det paagældende Partis Kandidater til Gode.

De i samme Valgkreds eller i forskellige Valgkredse opstillede Løsgængerkandidater har Ret til at anmelde sig som et Løsgængerparti med den Virkning, at de paa den enkelte Kandidat faldne Stemmer kommer de andre til Gode.

5) Paa Valgdagen udleveres der Vælgeren en Stemmeseddel med Navnene paa de i Valgkredsen opstillede Kandidater. Afstemningen sker ved Afkrydsning ligesom nu.

Paa Stemmesedlen anføres ingen Partibetegnelse

for de opstillede Kandidater, men Oplysning om den af Kandidaterne i saa Henseende gjorte Anmeldelse skal gives Vælgerne ved Opslag i Stemmerummet.

6) Naar Afstemningen er sluttet, optælles de paa hver Kandidat faldne Stemmer, og de til samme Parti hørende Kandidater opføres paa Lister i den Rækkefølge, som Stemmetallene angiver. Løsgængere, som har stillet sig uden Tilslutning til noget Parti, opføres særskilt. Det samme gælder Løsgængere, der har stillet sig som Medlemmer af særlig anmeldte Løsgængerpartier. Løsgængere, som har stillet sig i Tilslutning til andre Partier, opføres derimod paa vedkommende Partis Liste.

Derefter sammentælles de enkelte Listers Stemmetal, og ved Udregning efter d'Hondts Metode paa samme Maade som ved de kommunale Valg afgøres det, hvem der skal vælges. Herved maa det iagttages, at Løsgængere, der har stillet sig som Medlemmer af særlig anmeldte Løsgængerpartier, bliver at behandle som Partikandidater. En Løsgænger, der har stillet sig uden Tilslutning til noget Parti, kan derimod kun erklæres for valgt, hvis hans Stemmetal er lig med eller større end den laveste Kvotient, som overhovedet giver Valg. Det samme gælder Løsgængerkandidater, som har stillet sig i Tilslutning til et andet Parti, og en saadan Løsgængerkandidat maa derfor i fornødent Fald forbigaa til Fordel for den næste paa vedkommende Liste opførte Partikandidat.

Hvor det Valgkredsen tillagte Antal Folketingsmænd er under 5, besættes alle Mandater straks.

Er det Valgkredsen tillagte Antal Folketingsmænd derimod 5 eller derover, kan alle Mandater kun be-

sættes, saafremt de Kandidater, der efter den stedfundne Udregning er berettigede til at komme i Betragtning, repræsenterer mindst $\frac{4}{5}$ af de i Valgkredsen afgivne Stemmer. Er dette ikke Tilfældet, skal i Københavns Valgkreds 2 Mandater, i de øvrige Valgkredse 1 Mandat foreløbig lades ubesat.

7) Naar Valget er sluttet, indberetter Valgbestyrelsen Valgets Udfald til Indenrigsministeriet. Stemmetallene for de enkelte Partilister (altsaa med Udeladelse af Stemmer, faldne paa Løsgængere, der har stillet sig uden Tilslutning til noget Parti) sammenlægges derefter for hele Landet, og det beregnes efter d'Hondts Metode for hele Landet under ét, hvor mange Mandater der efter Stemmetallene rettelig tilkommer de enkelte Partier. Der tillægges derefter hvert af de Partier, som ikke allerede har faaet valgt det Partiet efter denne Beregning tilkommende Antal Folketingsmænd, det fornødne Antal Suppleringsmandater. Mandaterne tildeles de af Partiernes ikke valgte Kandidater, der har opnaaet de højeste Stemmetal. Herved maa det dog i alle Tilfælde iagttages, at hver Valgkreds faar det den tilkommende Mindstetal af Folketingsmænd, og at Folketingets Medlemstal ikke kommer til at overstige 150.

8) Den under Nr. 7 omtalte Beregning skal tillige afgøre, i hvilken Rækkefølge et Partis ikke valgte Kandidater skal indtræde i Folketinget som Suppleanter, saafremt nogen af Partiets Folketingsmænd i Valgperiodens Løb dør eller udtræder af Tinget.

Hvis en Folketingsmand, der er valgt som Løsgænger uden Tilslutning til noget Parti, dør eller udtræder af Tinget i Valgperiodens Løb, skal Supplering ikke finde Sted.

— Mod det her fremsatte Forslag om Forholdstalsvalg i Amtskredse vil en og anden maaske indvende, at det hjemfalder til den samme Kritik, som jeg ovenfor har fremført mod det af Folketingsmændene Hammerich og Ellinger stillede Forslag om Forholdstalsvalg, kombineret med Enkeltmandskredse. En saadan Indvending vilde ogsaa være fuldstændig berettiget, hvis det kun var en matematisk Opgave, altsaa et rent teoretisk Problem, der forelaa til Løsning. Men i det praktiske Liv vil mit Forslag komme til at virke paa en hel anden Maade end det Forslag, jeg ovenfor har gjort til Genstand for Kritik.

Grunden til denne Forskel ligger deri, at Forholdstalsprincippet efter mit Forslag kommer til Anvendelse paa begge Valgets Trin, medens det ved Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse kun kan anvendes ved Besættelsen af Suppleringsmandaterne. Ved Forholdstalsvalg i Enkeltmandskredse vil nemlig — som jeg alt ovenfor har paapeget — i mange Kredse et stort Antal Vælgere, ja ofte Flertallet af Vælgerne, ikke kunne gøre sig noget Haab om at faa deres politiske Anskueise repræsenteret ved den i Kredsen sejrende Kandidat. Dette vil friste dem til at søge sig repræsenterede gennem Suppleringsmandaterne, hvilket atter vil medføre, at de sejrende Kandidater kan vælges med et saa lille Antal Stemmer, at et uforholdsmæssig stort Antal Suppleringsmandater bliver nødvendigt for at skaffe forholdsmæssig Repræsentation. Efter mit Forslag derimod vil en langt større Del af Vælgerne kunne gøre sig Haab om at faa deres politiske Anskuelser repræsenterede gennem Kandidater, der kan opnaa Valg alene ved Hjælp af de i Valgkredsen af-

givne Stemmer. Vælgerne vil derfor her i langt mindre Grad være tvungne til at se hen til Suppleringsmandaterne som et Middel til at skaffe sig Repræsentation, og dette medfører, at man for at skaffe forholdsmæssig Repræsentation kan nøjes med et langt mindre Antal Suppleringsmandater.

Jeg føler mig derfor overbevist om, at mit Forslag i Praksis vil skaffe forholdsmæssig Repræsentation, men jeg indrømmer selvfølgelig, at Forslaget ikke byder nogen absolut Sikkerhed herfor. Fuld Garanti for forholdsmæssig Repræsentation kunde man, saa længe Kredsdeling bevares, kun opnaa ved at slette Bestemmelsen om et Maksimumstal for Folketingets Medlemmer, men herom kan der selvfølgelig ikke være Tale. Det af mig foreslaaede Maksimumstal af 150 betegner efter mit Skøn den alleryderste Grænse, hvortil man overhovedet kan gaa. Da man imidlertid ikke kan gøre sig Haab om at faa fastsat et lavere Minimumstal end 120, tør jeg ikke foreslaa et lavere Maksimumstal end 150, da man herved i for høj Grad vilde forringe Udsigterne til gennem Suppleringen at faa tilvejebragt en forholdsmæssig Repræsentation.

For større Tydeligheds Skyld skal jeg knytte følgende Bemærkninger til enkelte Punkter i mit Forslag:

Til Nr. 3: Det vilde utvivlsomt være det mest rationelle, om det foreslaaede Minimumstal for Folketingets Medlemmer, 120, kunde blive fordelt mellem de enkelte Valgkredse efter Vælgertallet, hver Gang Folketingsvalg skulde foretages. Noget nær de samme Grunde, som ved en Bibeholdelse af det nuværende System med Enkeltmandskredse vilde gøre det umuligt at faa ned-

lagt nogen af de bestaaende Kredse, medfører imidlertid, at man ikke kan faa gennemført en Bestemmelse, hvorved der tildeles nogen af de nye Valgkredse et mindre Antal Folketingsmænd end Tallet paa de nuværende Enkeltmandskredse indenfor Valgkredsen. Den Ulighed, der herved opstaar, er imidlertid af mindre Betydning, da den afbødes gennem Suppleringen.

Til Nr. 4: Der vilde ikke være noget til Hinder for, at man til Gennemførelsen af den her foreslaaede Valgordning benyttede Listevalg ligesom ved de kommunale Valg. Naar jeg imidlertid foreslaar, at Kandidaterne skal stille sig enkeltvis, er Grunden den, at man herigennem opnaar en vis Tilknytning til den nuværende Valgmaade, som Befolkningen sandsynligvis vil sætte Pris paa. Derved opnaar man muligvis ogsaa i nogen Grad at svække Partibestyrelsernes Indflydelse paa Opstillingen af Kandidater, og man borttager altsaa en af de Klager, der jævnlig rejses mod Forholdstalsvalgmaaden.

Til Nr. 6: Hvis Stemmerne er stærkt splittede, kan det hænde, at de sejrende Kandidater vælges med en saa lille Brøkdels af de afgivne Stemmer, at det bliver vanskeligt at opnaa forholdsmæssig Repræsentation gennem Suppling. Dette opnaas jo nemlig lettest, jo større en Brøkdels af de afgivne Stemmer der er faldet paa de sejrende Kandidater. Hvis det foreskrevne Mindstetal af Folketingsmænd, 120, i alle Valgkredse vælges med mindst $\frac{4}{5}$ af de afgivne Stemmer, har man størst mulig Sikkerhed for, at forholdsmæssig Repræsentation kan opnaas ved Suppling, da $\frac{4}{5} = \frac{120}{150}$.

Absolut Sikkerhed i saa Henseende kan man dog heller

ikke i dette Tilfæld opnaa, da der ikke i alle Valgkredse vil bestaa det samme Forhold mellem Vælgertallet og det Valgkredsen tillagte Mindstetal af Folketingsmænd.

For nu i nogen Grad at afbøde den ved en større Splittelse af Stemmer indtrædende Vanskelighed for at skaffe forholdsmæssig Repræsentation gennem Supplering foreslaar jeg for alle de Valgkredses Vedkommende, der er udstyrede med mindst 5 Mandater, at man for det Tilfælde, at de sejrende Kandidaters Valg kan gennemføres med et mindre Stemmetal end $\frac{4}{5}$ af de afgivne Stemmer, ikke straks skal besætte alle Mandater, men foreløbig lade 1 Mandat ubesat (for Københavns Valgkreds, der maa antages at ville faa mindst 15 Folketingsmænd, dog 2 Mandater). De herefter foreløbig ubesatte Mandater besættes da først ved Suppleringen, og det faste Antal af 30 Suppleringsmandater forøges altsaa i tilsvarende Grad. Har f. Eks. den i Valgkredsene foretagne Beregning givet det Resultat, at 5 Mandater foreløbig henstaar ubesatte, haves der ialt 35 Mandater til Raadighed til Suppleringen.

Til Nr. 7: De ved Suppleringen valgte Folketingsmænd bliver efter Forslaget Repræsentanter for den Kreds, hvori de har stillet sig, ligesaa vel som de Folketingsmænd, der vælges alene ved Hjælp af Kredsens egne Stemmer. Man undgaar altsaa en Deling mellem kredsvalgte og kredsløse Folketingsmænd.

V.

Den, der saa upartisk som muligt vil søge at tyde Tidens Tegn, vil vistnok ret hurtig naa til den Erkendelse, at den nuværende privilegerede Valgret til Lands-

tinget synger paa sit sidste Vers. Det vilde derfor være overmaade ønskeligt, om den privilegerede Valgrets Tilhængere snart vilde forsone sig med denne Tanke og optage en Forhandling med deres politiske Modstandere om en ny Grundlov, der ikke indeholder nogen til Formuebesiddelse eller Skatteydelse knyttet Særvalgret. For de i udpræget Grad heroisk anlagte Naturer, hvis Værdi for Samfundet jeg iøvrigt skal være den sidste til at bestride, kan det vel være mest tiltalende at fortsætte Modstanden til det yderste, men i Politik gælder Klogskab nu en Gang mere end Heroisme. Og der kan næppe være nogen Tvivl om, at de konservative Partier ved at kaste enhver Form for privilegeret Valgret over Bord iøvrigt vil kunne opnaa at faa de fleste af deres Fordringer til en ny Grundlov opfyldte. Thi ogsaa de Partier, der fører Grundlovs-sagen frem, er klare over, at det for Samfundet som Helhed vilde være en stor Vinding, om den nye Grundlov kunde blive vedtaget med saa stor Tilslutning i alle Samfundsklasser som overhovedet muligt, og de vil for at naa et saadant Resultat sikkert strække sig ret vidt.

Til de fra konservativ Side fremsatte Fordringer til en ny Grundlov, som efter min Opfattelse ikke kan ventes opfyldte, hører imidlertid Fordringen om kvalificeret Majoritet ved Forandringer i Grundloven og Skattelovgivningen. En saadan Fordring er nemlig ret nær beslægtet med Kravet om privilegeret Valgret og vil derfor af Demokratiets Forkæmpere blive anset for stridende mod de demokratiske Idéer. Uden at jeg iøvrigt skal gaa nærmere ind paa Spørgsmaalet, maa jeg ogsaa hævde, at Fordringen om kvalificeret Majo-

ritet ved Forandringer i de nævnte Love dels er upraktisk, dels overflødig. Den er upraktisk og kan give Anledning til Misbrug, saa snart der kun er Tale om mindre betydelige Ændringer. Og med Hensyn til saadanne store og indgribende Ændringer i Grundloven og Skattelovene, som Forkæmperne for den kvalificerede Majoritet vel navnlig har for Øje, da borger den menneskelige Naturs Konservatisme for, at saadanne Ændringer kun gennemføres, naar der i alle Samfundets Kredse hersker en stærk Overbevisning om deres Nødvendighed. Den Slags Lovændringer lader sig faktisk ikke gennemføre med en kneben Majoritet, og Fordringen om kvalificeret Majoritet er derfor her overflødig.

Derimod hører Indførelsen af Forholdstalsvalg til Folketinget til de fra konservativ Side fremsatte Krav, som kan ventes opfyldte. Forholdstalsvalgmaaden har jo nemlig Tilhængere i alle politiske Partier, og det maa nærmest anses for en Tilfældighed, at Kravet særlig er ført frem fra konservativ Side, thi ved Spørgsmaalet om Forholdstalsvalg drejer det sig hverken om Konservatisme eller Radikalisme. Der findes ganske vist baade i Folketinget og Landstinget en Del Medlemmer, som kun med sure Miner vil stemme for Forholdstalsvalget, men hvis en mindelig Overenskomst i Grundlovsspørgsmaalet overhovedet naas, vil de blive nødte dertil.

Fra konservativ Side har man endvidere fremsat Krav om, at der i Landstinget skal sikres en særlig Repræsentation for Sagkundskaben. Man behøver ikke at være konservativ for at anerkende, at dette Krav til en vis Grad er berettiget. Jeg siger imidlertid udtrykkelig »til en vis Grad«, thi Lovgivningsmagten har

jo Brug for mange Slags Sagkundskab af speciel Art, og det lader sig efter Sagens Natur ikke gøre at faa al denne specielle Sagkundskab repræsenteret paa Rigsdagen. Den specielle Sagkundskab maa skaffes til Raadighed for Lovgivningsmagten paa anden Maade, gennem Embedsmænd, Konsulenter o. s. v., eller derved, at man indsætter specielt sagkyndige Privatpersoner som Medlemmer af Kommissioner.

Men der er en anden Slags Sagkundskab, som der nok kunde være Grund til at ønske repræsenteret paa Rigsdagen. Det er den Indsigt i Samfundsspørgsmaal og offentlige Anliggender i Almindelighed, som politisk og alment interesserede Mænd uden at være aktive Deltagere i Politik kan erhverve sig enten gennem videnskabelige Studier eller praktisk Virksomhed, eller ved begge Dele i Forening. Man kan naturligvis henvise saadanne Mænd til at søge Valg til Rigsdagen, hvis de vil tage aktiv Del i Politik. Men de vil jævnlig staa udenfor de politiske Partier, og de vil dels af denne Grund, dels fordi de ofte mangler de særlige Anlæg, der udkræves for at kunne gennemføre en Valgkampagne, kun have ringe Udsigt til at opnaa Valg. Da den Slags Mænd imidlertid vilde kunne gøre et godt Arbejde paa Rigsdagen, bl. a. fordi de kunde indtage en mæglende Stilling mellem de politiske Partiers Førere, vilde det være hensigtsmæssigt, om der indenfor visse Grænser kunde aabnes Adgang til Landstinget for Mænd, som ikke ønskede at søge Valg.

Det forekommer mig imidlertid umuligt for de demokratiske Partier at gaa ind paa en saadan Ordning, hvis Landstinget skal vedblive at have den samme med Folketinget i det væsentlige ligeberettigede Stilling

som det har nu og som det ogsaa vilde faa ved en uforandret Gennemførelse af det forelagte Grundlovsforslag. Thi en fuldstændig Gennemførelse af den demokratiske Idé kræver utvivlsomt, at kun de ved lige og almindelig Valgret valgte Repræsentanter har Ret til at fatte Beslutning i Folkets Navn. Hvis Landstinget skal rumme andre Medlemmer end saadanne, som er valgte ved lige og almindelig Valgret, maa Demokratiet til Gengæld kræve, at Landstinget kun faar suspensivt Veto (udsættende Nejret) med Hensyn til de af Folketinget vedtagne Lovforslag ¹⁾.

Det forekommer mig heller ikke, at man kan have noget at indvende herimod, hverken fra konservativ eller fra demokratisk Side. Højrepartiet har ganske vist i sin Tid stærkt hævdet Landstingets Ligeberettigelse med Folketinget, men naar først den nuværende privilegerede Valgret til Landstinget er faldet bort, kan Partiet ikke længere have nogen Interesse af at hævde Ligeberettigheden. Og fra demokratisk Side, hvor Løsenet en Gang var: »Ingen over og ingen ved Siden af Folketinget«, kan man vel heller ikke have noget imod, at Landstinget rykkes tilbage i 2det Plan, saaledes at det faar en lignende Stilling som det engelske Overhus. Naar Venstrepartierne, saavel det moderate som det radikale Venstre, har holdt paa, at vi bør beholde Tokammersystemet i vor fremtidige Forfatning, har Tanken jo ogsaa nærmest været at skabe et Landsting, der skulde have Adgang til at veje og prøve de

¹⁾ Kravet om, at Landstinget kun skal have suspensivt Veto med Hensyn til de af Folketinget vedtagne Lovforslag, er saavidt mig bekendt først fremsat i det nationale Fremskridtsforbunds Program af 1909.

af Folketinget vedtagne Beslutninger. Man er fra denne Side gaaet ud fra, at det paa det nye Grundlag sammensatte Landsting faktisk i Længden vilde bøje sig for Folketinget, og herfra og til Indførelsen af blot suspensivt Veto er der ikke noget langt Skridt. Og Socialdemokratiet, der principielt er Tilhænger af Et-kammersystemet, kan endnu mindre have noget at indvende mod, at Landstinget kun faar suspensivt Veto.

Naar Landstinget udrustes med et blot suspensivt Veto, kan Demokratiet ikke have noget imod, at en Del af Landstingsmandaterne forbeholdes Mænd (eventuelt ogsaa Kvinder), som ikke vælges ind i Tinget, men faar Sæde der i Kraft af anden Adkomst. Ej heller vil man fra demokratisk Side kunne have noget imod at gaa bort fra de kommunale Raad som Basis for Landstingets Sammensætning og i Stedet for lade den Del af Tinget, der skal fremgaa af Valg, vælge af samme Vælgerkorps som Folketinget, blot med en højere Alderscensus.

Jeg foreslaar derfor, at Landstinget skal sammensættes af:

a) 54 Medlemmer, valgte af de Folketingsvælgere, som har fyldt 40 Aar. Til Valgbarhed kræves ligeledes 40 Aars Alder. Valgene skal være indirekte, og Forholdstalsvalg under en eller anden Form anvendes saavel ved Valgmandsvalgene som ved Valget af selve Landstingsmændene. De 54 Mandater fordeles i Kredse saaledes som bestemt i den nugældende Valglov.

b) 18 af Kongen paa Livstid udnævnte Medlemmer, der ikke behøver tidligere at have været Medlemmer af Rigsdagen.

c) Indtil 12 tidligere Ministre, der som fødte Med-

lemmer skal have Ret til Sæde i Tinget for Livstid¹⁾. Er der ved den nye Grundlovs Ikrafttræden mere end 12 forhenværende Ministre, som ønsker at tage Sæde i Tinget, har de ældste Fortrinsret, og paa samme Maade forholdes der ved fremtidig Mandatledighed.

Det skal selvfølgelig indrømmes, at Kongevalg ikke giver nogen absolut Garanti for, at de, der vælges, netop hører til den Klasse indsigtsfulde Mænd, jeg ovenfor har omtalt, thi det kunde jo hænde, at den Minister, der skal kontrasignere Udnævnelsen, først og fremmest lægger Vægt paa at faa en god Partifælle sat ind i Tinget. Saaledes er det vel nok gaaet med en Del af de Kongevalg, der er foretaget i Henhold til den nugældende Grundlov. Men Stillingen vil i saa Henseende sikkert blive en anden under den nye Grundlov, hvor der ikke som nu vil blive et stadigt Modsætningsforhold mellem de to Ting. Det er det ved den nugældende Grundlovs Bestemmelser om Landstingets Sammensætning skabte kroniske Modsætningsforhold mellem Folketing og Landsting og de deraf opstaaede Konflikter, der har tvunget først Højres og siden Venstres Regeringer til ved Udnævnelse af Landstingsmænd at lægge særlig Vægt paa at faa en god Partifælle sat ind i Tinget, medens Hensynet til Vedkommendes øvrige Kvalifikationer jævnlig er blevet stillet i anden Række. Det forekommer mig, at der kan være nogen Grund til at haabe paa, at dette vil

¹⁾ Forslag om, at tidligere Ministre skal kunne blive fødte Medlemmer af Landstinget, er først fremsat i det af Bladet »Hovedstaden«s Redaktion fremsatte Grundlovsforslag, jfr. »Hovedstaden« for d. 8. November 1913.

blive anderledes under den nye Grundlov. Det forekommer mig ogsaa meget tvivlsomt, om man paa anden Vis end gennem Kongevalg kan skaffe den heromhandlede Sagkundskab repræsenteret i Landstinget paa en for Demokratiet antagelig Maade. Forsaavidt de konservative Partier har fremsat Krav om, at der i Landstinget skal indsættes Repræsentanter for forskellige Samfundsinstitutioner, saasom Gejstligheden, Universitetet, Domsmagten, Hær og Flaade o. s. v., kunde dette imødekommes derved, at en vis Del af de kongevalgte Mandater blev tildelt Repræsentanter for de nævnte Institutioner. Derimod kan Demokratiet, saavidt jeg kan se, ikke godt gaa ind paa at lade de til de omhandlede Institutioner hørende Personer organisere sig som Valgkorporationer, saa at f. Eks. Præster, Universitetsprofessorer, Dommere o. s. v. fik Adgang til at vælge Repræsentanter til Landstinget, da dette vilde være ensbetydende med at indføre en Særvalgret, der vilde komme i Strid med de Principper, hvorpaa den nye Grundlov iøvrigt maa bygges. Saa kunde Demokratiet snarere gaa med til at gøre Indehaverne af visse høje Embedsstillinger (dog udenfor Centraladministrationen) til selvskrevne Medlemmer af Landstinget.

Naar jeg har foreslaaet at give tidligere Ministre (i et Antal af højst 12) Ret til at indtræde i Landstinget som selvskrevne Medlemmer, er det ud fra den Betragtning, at disse Mænd fra deres Ministervirksomhed sidder inde med en politisk Erfaring og Statsmandsindsigt, som gennemsnitlig overstiger Normalmaalet hos vore Politikere og som det derfor kan være ønskeligt at bevare for Rigsdagen. Denne Betragtning slaar muligvis ikke til i alle Tilfælde, men sikkert er

det, at der kan paavises flere Eksempler paa, at fremragende Politikere, der har maattet tage Afsked som Ministre, samtidig er gledne helt ud af det politiske Liv, fordi den politiske Konstellation, der har fremkaldt Afskedigelsen, har gjort det umuligt for dem senere at opnaa Valg til Rigsdagen. Bestemmelsen om deres Adgang til at indtræde i Landstinget vil i nogen Grad kunne raade Bod paa denne Ulempe.

Hvis man bestemmer sig til i den nye Grundlov at indføre kongevalgte Landstingsmænd, vil det være naturligt at optage en midlertidig Grundlovsbestemmelse om, at de kongevalgte Medlemmer af det nuværende Landsting skal gaa over i det nye Landsting som livsvarige Medlemmer. Ved en saadan Bestemmelse, der har sit Præcedens i den nugældende Grundlovs 1ste midlertidige Bestemmelse, vilde man samtidig paa en bekvem Maade faa en praktisk Afgørelse af det omtvistede Spørgsmaal om de nuværende kongevalgte Landstingsmænds Stilling i Tilfælde af Landstingets Opløsning.

Det her foreslaaede Landsting vil faa indtil 84 Medlemmer, altsaa 18 mere end det nuværende. Det kunde ganske vist være ønskeligt at undgaa denne Forøgelse af Medlemstallet, men da det næppe vil være muligt at faa nedsat Antallet af folkevalgte Landstingsmænd under det nuværende Tal af 54, og da de 12 overskydende Mandater ikke vil være tilstrækkelige til at skaffe den foran omtalte Sagkundskab repræsenteret paa en fyldestgørende Maade, maa Medlemstallet i al Fald forøges noget. Det skal vel indrømmes, at et Folketing paa indtil 150 og et Landsting paa indtil 84 Medlemmer er større end nødvendigt, men de nævnte

Medlemstal er dog i Forhold til Befolkningstallet mindre end de Medlemstal, der blev fastsatte, da Grundloven blev givet. Og jeg nærer ingen Tvivl om, at Grundlovsrevisionen vil være lettere at gennemføre, og at Resultatet vil kunne blive mere tilfredsstillende, naar man kan gaa til den nævnte Udvidelse af Tingenes Medlemstal.

Hvorledes det Landstinget efter det her fremsatte Forslag tilkommende blot suspensive Veto skulde indrettes, maatte selvfølgelig forbeholdes nærmere Overvejelse. Jeg har nærmest tænkt mig en Bestemmelse gaaende ud paa, at Landstingets Veto bortfalder overfor et Lovforslag, der er vedtaget uforandret af Folketinget i 3 Samlinger i Træk. Men der burde muligvis indrømmes Landstinget Ret til efter Fristens Udløb at kræve Sagen henvist til Afgørelse ved Folkeafstemning, og der kunde vel ogsaa være Tale om at aabne Folketinget Adgang til ved det samme Middel at faa Fristen forkortet.

Hvorledes man vil stille sig til disse Spørgsmaal, hænger jo nøje sammen med det Spørgsmaal, om man overhovedet vil indrømme Folkeafstemning en Plads i den nye Grundlov. Vil man nemlig overhovedet aabne Folketingsvælgerne Ret til direkte Afstemning over enkelte Love, kunde man ikke godt nøjes med at lade denne Ret komme til Anvendelse for at løse en Konflikt mellem Rigsdagens to Ting. Man maatte da ligesom i Schweiz aabne et vist Antal Folketingsvælgere Ret til at forlange Folkeafstemning over enhver af Rigsdagen vedtaget Lov.

I den senere Tid er man fra konservativ Side be-

gyndt at interessere sig for Folkeafstemning, der af mange anses for en Slags Garanti for de konservative Interesser. Muligvis er det af den Grund, at det radikale Venstre og Socialdemokratiet ikke synes at interessere sig for dette Spørgsmaal, skønt begge Partier ellers har Indførelsen af Folkeafstemning paa deres Program. Naar man til Støtte for den Antagelse, at Folkeafstemning snarest vil virke i konservativ Retning, henviser til de i Schweiz indvundne Erfaringer, vil jeg dog gøre opmærksom paa, at man sikkert maa være noget varsom med at drage den Slutning, at det samme vilde blive Tilfældet her, thi gennemsnitlig er Befolkningen i Schweiz vistnok mere konservativ end i Danmark.

Naar jeg for mit Vedkommende maa erklære, at jeg nærer Sympati for Tanken om at indføre Folkeafstemning, er det heller ikke ud fra nogen Antagelse om, at Folkeafstemning vil virke enten i konservativ eller i radikal Retning, thi herom har jeg ikke nogen bestemt Mening. Grunden er en ganske anden. Indførelsen af Folkeafstemning over de enkelte Love vilde nemlig bidrage til, at man lettere end nu kunde faa de større, for hele Samfundets Udvikling indgribende Spørgsmaal udfriede af Partipolitikens Kløer. Folkeafstemning vilde tvinge Politikerne til at anlægge en mere saglig Bedømmelse af de foreliggende Spørgsmaal end de gennemgaaende gør nu, hvor det altfor ofte hænder, at en Politiker af rene Partihensyn maa bekæmpe et Forslag, som han saglig set billiger, eller omvendt støtte et Forslag, som han i sit Hjærte misbilliger. Indførelse af Folkeafstemning, der giver Vælgernes Adgang til direkte at tale med om de enkelte

Sager, vilde paalægge Politikerne lidt større Forsigtighed i de nævnte Henseender og derfor have en gavnlig Virkning for det offentlige Livs Sundhed.

Det kan imidlertid ikke nægtes, at en Institution som Folkeafstemning over enkelte Love kun passer daarlig sammen med den parlamentariske Regeringsform saaledes som denne efter engelske og franske Forbilleder opfattes her i Landet. Efter denne Opfattelse skal den afgørende Magt ligge hos det folkevalgte Ting, hvis Medlemmer fatter Beslutning, ikke som Folkets Fuldmægtige, men i eget Navn. De i Schweiz udviklede Regler for Folkeafstemning (Referendum) er derimod Udtryk for den Tankegang, at de folkevalgte Repræsentanter kun handler som Folkets Fuldmægtige, og at Folket derfor maa have en selvstændig Ret til at afgøre, om Repræsentanternes Beslutninger fortjener Billigelse eller Forkastelse. Mellem disse to Opfattelser af Folkestyret er der en dyb Kløft, og man kan ikke uden videre klistre en Bestemmelse om Folkeafstemning paa en Grundlov, der skal være Udtryk for den parlamentariske Regeringsform.

Skønt enkelte af vore ledende demokratiske Politikere lejlighedsvis har udtalt Sympati for Tanken om at indføre Folkeafstemning, og saavel det radikale Venstre som Socialdemokratiet har optaget denne Sag paa deres Program, er det ogsaa højst usandsynligt, at Flertallet af vore Parlamentarikere skulde nære noget brændende Ønske om at faa Folkeafstemning indført. Vore Politikere er vistnok fuldstændig klare over, at Adgang til at kræve Folkeafstemning gør et slemt Skaar i deres Magt, og det vilde ogsaa være mærkeligt, om de skulde være særlig begejstrede for at faa indført en

Institution, der sædvanligvis begrundes ved Ønsket om at finde et Middel til at raade Bod paa Parlamentarikernes egennyttige Handlinger og Misbrug af Magten. Da tilmed den menige Vælgerbefolkning næppe har nogen stærk Følelse af, at det kunde være hensigtsmæssigt at finde Udveje til at hindre Parlamentarismens Udskejelser, saa lidt som nogen bestemt Tro paa, at Folkeafstemning skulde være et hertil egnet Middel, er det ikke sandsynligt, at Spørgsmaalet om Indførelse af Folkeafstemning vil komme til at spille nogen større Rolle under de forestaaende Grundlovsforhandlinger.